

Δέκα κρίσιμες αποφάσεις

■ Του ΦΙΛΙΠΠΟΥ ΠΑΝΤΑΖΗ

Πάνε 70 χρόνια από το έπος του '40. Από την ιστορική απόφαση με την οποία η Ελλάδα αρνήθηκε να υποταχθεί στους Ιταλούς, ανατρέποντας το ρου της Ιστορίας και τα μέχρι τότε δεδομένα στην έκβαση του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Και δεν ήταν μόνο η ηρωική πράξη των προγόνων μας, αλλά και αρκετές ακόμα κρίσιμες αποφάσεις που συνετέλεσαν στις μετέπειτα εξελίξεις για το μεταπολεμικό κόσμο σε όλο τον πλανήτη.

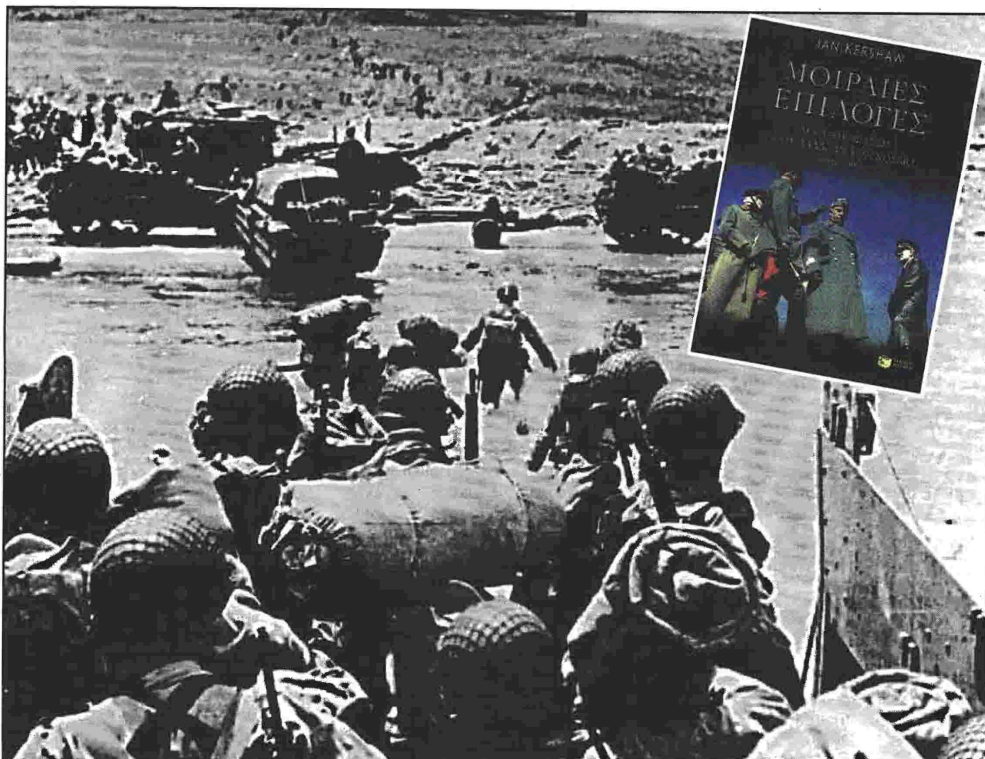
Μπορούσαν, άραγε, να είναι διαφορετικά τα πράγματα; «Πιθανόν», απαντά ο Ιαν Κέρσσο, ο οποίος, μέσα από το σημαντικό βιβλίο - ντοκουμέντο «Μοιραίες επιλογές» (εκδόσεις Πατάκη) αφηγείται πώς ελήφθησαν δέκα τεράστιες σημασίας αποφάσεις έξι ηγετών, ανάμεσα στο Μάιο του 1940, όταν η Βρετανία επέλεξε να πολεμήσει αντί να παραδοθεί, και στο φθινόπωρο του 1941, όταν ο Χίτλερ έλαβε την απόφαση να εξολοθρεύσει τους Εβραίους. Αποφάσεις που καθόρισαν τη μοίρα 15 εκατομμυρίων ανθρώπων που σκοτώθηκαν την περίοδο εκείνη!

Επρεπε να πολεμήσει;

Με εξαντλητικό τρόπο παρουσιάζει τις παραμέτρους που οδήγησαν σε κοινά σφάλματα και λάθος στρατηγικές τους ηγέτες έξι μεγάλων δυνάμεων, που διοικούνταν με διαφορετικά πολιτικά συστήματα - δύο φασιστικά, δύο δημοκρατικά, ένα κομμουνιστικό και ένα γραφειοκρατικό αυταρχικό.

Ποια ήταν αυτά τα κρίσιμα σημεία;

1 Η επιλογή της Βρετανίας να πολεμήσει αντί να παραδοθεί το Μάιο του 1940. Η Βρετανική Εκστρατευτική Δύναμη στη Βόρεια Γαλλία και στο Βέλγιο φαινομενικά είχε χαθεί, ο άλλοτε ισχυρός γαλλικός Στρατός παρέαισε κάτω από τη γερμανική έφοδο, δεν υπήρχε καμία πιθανότητα άμεσης βοήθειας από τις ΗΠΑ ή με κάποια άμεση και πρακτική σημασία από την υπερπόντια αυτοκρατορία και οι αμυντικές θέσεις στο έδαφος της Βρετανίας ήταν επισφαλείς, καθώς η προοπτική απόβασης αποκτούσε σαφώς πραγματικό χαρακτήρα. Υπό αυτές τις συνθήκες, θα ήταν παράξενο αν η βρετανική κυβέρνηση θεωρούσε όντως το ερώτημα κατά πόσον η χώρα μπορούσε ή έπρεπε να συνεχίσει να πολεμά ένα «εξωπραγματικό, ακαδημαϊκό ενδιαφέροντος» ζήτημα, που δεν χρειαζόταν να συζητηθεί. Και πράγματι, παρ' όλο που ο Τσώρτσιλ παρέλειψε κάθε σχετική αναφορά, η πιο σοβαρή και εκτενής συζήτηση που έγινε στο Πολεμικό Υπουργικό Συμβούλιο αφορούσε αυτό ακριβώς το ερώτημα: Επρεπε να συνεχίσει η Βρετανία να πολεμά ή έπρεπε να παραδωθεί ότι στη δεδομένη θέση στην οποία είχε βρεθεί ο καλύτερος δρόμος ήταν να διερευνήσει τι όρους μπορούσε να επιτύχει για να καταλήξει σ' ένα διακανονισμό; Αυτή ήταν η μοίρα επιλογής που αντιμετώπιζαν οι ηγέτες της Βρε-



Τη μούρη πλευρά της σύγχρονης ιστορίας και το λόγο για τον οποίο συγκεκριμένα άτομα οδηγήθηκαν σε κρίσιμες αποφάσεις κατά το Β' Παγκόσμιο πόλεμο περιγράφει ο συγγραφέας - ιστορικός Ιαν Κέρσσο

τανίας κατά τη διάρκεια ενός κρίσιμου τριημέρου στα τέλη Μαΐου του 1940. Το αποτέλεσμα είχε βαθύτατες συνέπειες όχι μόνο για τη Μεγάλη Βρετανία αλλά και για τη γενικότερη πορεία του πολέμου τα επόμενα χρόνια.

Ζωές χαμένες

2 Η απόφαση του Χίτλερ να επιτεθεί στη Σοβιετική Ένωση. «Με τη συντριβή της Ρωσίας, η τελευταία ελπίδα της Βρετανίας θα γίνει κομμάτι. Η Γερμανία τότε θα είναι κυρίαρχη της Ευρώπης και των Βαλκανίων. Απόφαση: Η καταστροφή της Ρωσίας πρέπει επομένως να αποτελέσει μέρος αυτού του αγώνα. Ανοίγει 1941. Αν ξεκινήσουμε το Μάιο του 1941, θα έχουμε πέντε μήνες να τελειώσουμε τη δουλειά». Με αυτές τις εκπληκτικές φράσεις ανακοίνωσε ο Αδόλφος Χίτλερ στους στρατηγούς του, σε μια συνάντηση στις 31 Ιουλίου 1940 στο ορεινό του ησυχαστήριο, το Μπέργκχοφ, την πιο μοιραία επιλογή του στο Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, η οποία οδήγησε στην πιο αιματηρή σύρραξη της Ιστορίας, μια τίτανια πάλη στην Ανατολική Ευρώπη, που θα στοίχιζε

τις ζωές περισσότερων από 30.000.000 Σοβιετικών και Γερμανών πολιτών και θα αποτελέσει την κατάληψη των Κάτω Χωρών και της Γαλλίας και έκανε τη Μεγάλη Βρετανία σχεδόν να γονατίσει, δεν διαφαινόταν κάποιο τέλος σ' αυτόν τον πόλεμο. Η Ιαπωνία, επιδιώκοντας να εκμεταλλευτεί την αδυναμία των δυτικοευρωπαϊκών χωρών, έλαβε τη μοιραία απόφαση να επεκταθεί στη Νοτιοανατολική Ασία και να συμπήξει σύμφωνο με τις δυνάμεις του Άξονα, τη Γερμανία και την Ιταλία. Αυτούς τους κρίσιμους μήνες η Ιαπωνία έκανε επιλογές που αύξησαν σε πολύ μεγάλο βαθμό τον κίνδυνο εμπλοκής της σε μια έντονη σύγκρουση όχι μόνο με τις ευρωπαϊκές δυνάμεις, αλλά και με τις ΗΠΑ. Ο δρόμος προς το Περλ Χάρμπορ ακόμα κάθε άλλο παρά μονόδρομος ήταν. Αλλά

3 Η βούληση της Ιαπωνίας να αδράξει τη χρυσή ευκαιρία. Την άνοιξη του 1940, όταν η γερμανική επίθεση είχε αποτελέσει την κατάληψη των Κάτω Χωρών και της Γαλλίας και έκανε τη Μεγάλη Βρετανία σχεδόν να γονατίσει, δεν διαφαινόταν κάποιο τέλος σ' αυτόν τον πόλεμο. Η Ιαπωνία, επιδιώκοντας να εκμεταλλευτεί την αδυναμία των δυτικοευρωπαϊκών χωρών, έλαβε τη μοιραία απόφαση να επεκταθεί στη Νοτιοανατολική Ασία και να συμπήξει σύμφωνο με τις δυνάμεις του Άξονα, τη Γερμανία και την Ιταλία. Αυτούς τους κρίσιμους μήνες η Ιαπωνία έκανε επιλογές που αύξησαν σε πολύ μεγάλο βαθμό τον κίνδυνο εμπλοκής της σε μια έντονη σύγκρουση όχι μόνο με τις ευρωπαϊκές δυνάμεις, αλλά και με τις ΗΠΑ. Ο δρόμος προς το Περλ Χάρμπορ ακόμα κάθε άλλο παρά μονόδρομος ήταν. Αλλά

το καλοκαίρι του 1940 η ιαπωνική ηγεσία έκανε τα βήματα που τελικά θα οδήγησαν στο συγκερασμό δύο χριστιανών πολέμων στην Ευρώπη και στην Κίνα σε μια τεράστια παγκόσμια πυρκαγιά.

Ιταλικό πεπρωμένο

4 Η επίδειξη του Μουσολίνι να αρπάξει το μερίδιό του. Στις 6 το απόγευμα της 10ης Ιουλίου ο Μουσολίνι μίλησε από τον εξώστη του Παλάτσο Βενέτσια, του αρχηγείου του στην καρδιά της Ρώμης, σ' ένα μεγάλο πλήθος κυρίως ένθερμων φασιστών που κινητοποιήθηκαν βιαστικά. Με χαρακτηριστικό στόμφο ανακοίνωσε ότι... το πεπρωμένο είχε αποφασίσει την είσοδο της Ιταλίας στον πόλεμο. Η τιμή, το συμφέρον και το μέλλον της χώρας απαιτούσαν η Ιταλία να πολεμήσει. Θα ήταν μια μάχη «κατά των πλουτοκρατικών και αντιδραστικών Δημοκρατιών της Δύσης, οι οποίες έχουν επανειλημμένα εμπόδιση την προέλαση του ιταλικού λαού κι έχουν μάλιστα απειλήσει την ύπαρξή του». Η απελευθέρωση από τη θανάσιμη λαβή των Δυτικών Δημοκρατιών, που στραγγαλίζουν τις προοπτικές

που σημάδεψαν τον πόλεμο

ΠΟΙΟ ΡΟΛΟ ΕΠΑΙΞΑΝ ΟΙ ΗΓΕΤΕΣ ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ



θεστώσ παρέπαιε από την καταστροφική γερμανική επίθεση από τα δυτικά. Πολλά έμοιαζαν να συνηγορούν στο ότι η Ιαπωνία έπρεπε να αδράξει την ευκαιρία που είχε παρουσιαστεί.

«Αινιγματική» απόφαση

9 Η κήρυξη από τον Χίτλερ του πολέμου στις Ηνωμένες Πολιτείες. Έχει χαρακτηριστεί η «πιο αινιγματική» από τις αποφάσεις του Χίτλερ κατά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Στο αποκορύφωμα του μακροσκελούς λόγου του στο Ράιχσταγκ το απόγευμα της 11ης Δεκεμβρίου 1941, ο Χίτλερ ανακοίνωσε ότι η προσπάθεια της Γερμανίας και της Ιταλίας να αποτρέψουν την επέκταση του πολέμου και να διατηρήσουν τις σχέσεις με τις ΗΠΑ, παρά τις μακρόχρονες «ανυπόφορες προκλήσεις του Προέδρου Ρούζβελτ»... είχαν αποτύχει!

10 Η απόφαση του Χίτλερ να εξολοθρεύσει τους Εβραίους το φθινόπωρο του 1941. Ο υπουργός Προπαγάνδας Γιόζεφ Γκέμπελς κατέγραψε τα λόγια του: «Όσον αφορά το εβραϊκό ζήτημα, ο Φίρερ είναι αποφασισμένος να απαλλαγούμε μια για πάντα απ' αυτό. Πρόβλεψε ότι, αν προκαλούσαν άλλον έναν Παγκόσμιο Πόλεμο, θα βίωναν την εξόντωσή τους. Δεν επρόκειτο για κούφια λόγια. Η εξόντωση των Εβραίων πρέπει να είναι η αναγκαία συνέπεια. Το ζήτημα αυτό πρέπει να αντιμετωπιστεί χωρίς συναισθηματισμούς. Δεν πρέπει να νιώθουμε συμπόνια για τους Εβραίους, αλλά μόνο για το γερμανικό λαό. Ο γερμανικός λαός έχει θυσιάσει περίπου 160.000 νεκρούς στην εκστρατεία στην Ανατολή και οι υποκινητές αυτής της αιματηρής σύγκρουσης θα αναγκαστούν να το πληρώσουν με τη ζωή τους».

Αναπάντητα ερωτήματα

Τίθεται, βέβαια, πάντα το ερώτημα: «Τι θα είχε γίνει αν...»! Είναι μία υπόθεση, η οποία δεν επιδέχεται σίγουρη και επιστημονική απάντηση. Οι επιλογές ήταν αυτές που έγιναν και η εξέλιξη των πραγμάτων ανάλογη. Τα ερωτήματα του Ιαν Κέρσου αφορούν την εναλλακτική εξέλιξη των γεγονότων με πολλές παραμέτρους. Δεν εξετάζει μόνο το ρόλο των προσώπων, αλλά και όλους τους κοινωνικούς και οικονομικούς παράγοντες που επηρέασαν ή οδήγησαν στις αποφάσεις. Ήταν πολύ αποφασιστική περίοδος, ακριβώς στην αρχή του Πολέμου, που καθόρισε τις ιστορικές εξελίξεις του 20ού αιώνα.

Στο συγκεκριμένο βιβλίο φαίνεται πόσο η ελληνική ενημέρωση των αρχηγών κρατών έχει δραματικές συνέπειες για την ανθρωπότητα. Ουσιαστικά τα δέκα κεφάλαια, στα οποία αναπτύσσεται η εξιστόρηση των επιλογών, των αποφάσεων, των γεγονότων και των συνεπειών, είναι δέκα δοκίμια που το καθένα αρχίζει με την συνοπτική παρουσίαση της απόφασης και των επιπτώσεών της με τρόπο συνοπτικό και ουσιαστικό.

επέκτασης της Ιταλίας και περιόριζαν την ισχύ της ακόμα και μέσα στα στενά όρια της Μεσογείου, ήταν ζωτικής σημασίας για τη χώρα, ισχυρίστηκε. Εμφάνισε τον πόλεμο της Ιταλίας ως «τον αγώνα ενός φτωχού λαού εναντίον εκείνων που επιθυμούν να μας καταδικάσουν σε θάνατο από αστία, έτσι όπως κρατούν για τον εαυτό τους όλα τα πλούτη και το χρυσό της Γης...».

5 Η απόφαση του Ρούζβελτ να... βάλει κι αυτός ένα χεράκι. Ο Ρούζβελτ εξουσιοδότησε το Πολεμικό Υπουργικό Συμβούλιο να δημιουργήσει ένα Στρατό 750.000 αντρών - πάνω από τέσσερις φορές το μέγεθος που είχε έως τότε. Ανέθεσε στον Σάιμον Γουέλς την εγκατάσταση μιας ζώνης ασφαλείας γύρω από τις ακτές της αμερικανικής ηπειρώς (με εξάρτηση τον Καναδά) για την προστασία των θαλάσσιων μεταφορών των Συμμάχων από τον ναυτικό πόλεμο και την προβλεπόμενη γερμανική υποβρυχιακή εκστρατεία και διευρυνε τη ζώνη από τα προτεινόμενα 100 στα 300 μίλια.

6 Η άποψη του Στάλιν ότι «αυτός ξέρει καλύτερα». Παρ' όλο που τόσο πολλοί τον είχαν προειδοποιήσει με τρόπο σαφή ότι επείκειτο γερμανική επίθεση, ανα-

φέροντας ακόμα και την ημερομηνία της εισβολής, ο Στάλιν είχε επιμεινει ότι «αυτός ήξερε καλύτερα». Μόλις πέντε μέρες πριν από την επίθεση ο κομισάριος Κρατικής Ασφάλειας Β. Μερκούλοφ είχε διαβιβάσει στον Στάλιν αναφορά ενός Σοβιετικού πράκτορα που προειδοποιούσε για την επικείμενη επίθεση. Η αντίδραση του Στάλιν ήταν: «Σύντροφε Μερκούλοφ, πες στην «πηγή» σου από το αρχηγείο της γερμανικής αεροπορίας να πάει να γ... Αυτό δεν είναι «πηγή», είναι κάποιος που παραπληροφορεί!». Επρόκειτο για μια χαρακτηριστικά χοντροκομμένη έκφραση της βεβαιότητας του Στάλιν ότι η δική του διαίσθηση και κρίση ήταν σωτές, ότι κι αν του έλεγαν οι άλλοι. Οπότε το σοκ και η κατάπληξη του νωρίς το πρωί της 22ας Ιουνίου ήταν, δεδομένης της πρότερης αυτοπεποίθησής του, ακόμα μεγαλύτερα.

Ο ακήρυχτος πόλεμος

7 Η απόφαση του Ρούζβελτ να διεξαγάγει ακήρυχτο πόλεμο. «Βεβαίως και πρόκειται να παράσχουμε κάθε δυνατή βοήθεια στη Ρωσία», είπε στις 24 Ιουνίου. Αποδέσμευσε τα σοβιετικά περιου-

σιακά στοιχεία στις ΗΠΑ που ανέρχονταν στο ποσό των 40 εκατομμυρίων δολαρίων, τα οποία μέχρι τότε ήταν παγωμένα και έδειξε ότι ήταν έτοιμος να προσφέρει βοήθεια, σημειώνοντας ωστόσο την άγνοιά του σχετικά με το τι ήταν αναγκαίο. Και το σημαντικότερο: ο Λευκός Οίκος ανακοίνωσε στις 26 Ιουνίου ότι ο Πρόεδρος δεν θα ενεργοποιούσε το Νόμο περί Ουδετερότητας κατά της Σοβιετικής Ένωσης. Αυτό σήμαινε ότι το Βλαδιβόστοκ, στο απώτατο ανατολικό άκρο της Σοβιετικής Ένωσης, θα παρέμενε ένα κρίσιμη σημασίας λιμάνι όπου τα αμερικανικά πλοία θα παρέδιδαν προμήθειες.

8 Η θέληση της Ιαπωνίας να πάει σε πόλεμο. Οι ηγέτες της Ιαπωνίας είχαν βαθύτερες διαφορές ως προς τον τρόπο με τον οποίο έκριναν τις ευκαιρίες και τους κινδύνους που είχαν εμφανιστεί. Αλλά από τη μια στιγμή στην άλλη έγινε σαφές ότι είχε προκύψει μια εναλλακτική στρατηγική: Έπρεπε η Ιαπωνία να αναβάλει, τουλάχιστον προσωρινά, την επέκταση προς νότο που είχε αποφασίσει το προηγούμενο καλοκαίρι, υπέρ μιας προέλασης προς βορρά προκειμένου να πλήξει τη Σοβιετική Ένωση από τα ανατολικά, ενώ το σταλινικό κα-